

Rondblik

Over het behoud van het gereformeerd kerk-zijn in de 21^e eeuw

Hoe gereformeerden uit koers raken (3)

H. Veldman

Behalve *individuele* beslissingen om de kerk te verlaten en zich bijvoorbeeld bij de vrije baptisten aan te sluiten, heeft de gereformeerde kerkgemeenschap in dezen ook te maken met bepaalde vormen van groepsgebeuren. Ik doel op het fenomeen van wat ik nu maar even aanduid als de ‘kritische kringen’, waar men de gang van zaken in de gemeente op onvaste tijden en in wisselende samenstelling met elkaar doorneemt. Men kan dit een vorm van groeps cultuur noemen.

Kritische kringen

Ik stel me voor dat een kritisch gemeentelid zijn gevoelens graag wil delen met anderen. Zijn huiskamer wordt al gauw de ontmoetingsplaats van gelijkgestemde kerkleden die zich beijveren om met elkaar de fouten van de kerk te bespreken. Men is vaak teleurgesteld, zo niet gefrustreerd. Over de prediking, ook over het beleid van de kerkenraad, en over het leven met elkaar als broeders en zusters. Teleurstelling maakt een mens kritisch. Dat is nu eenmaal zo. Kan die dominee nou nooit eens anders preken? Kan de kerkenraad nou niet eens doorpakken inzake gezangen of andere aspecten van de liturgie? Komen ze er niet aan toe of willen de ambtsdragers dat niet? En dan die broeder die mijn winkel maar steeds voorbijloopt.

Men praat er in de kring steeds op door - en de toonzetting wordt geleidelijk aan steeds kritischer, ook steeds afstandelijker. Zo van: ‘Ze doen maar, hoor!, maar ze hoeven niet op mij te rekenen.’ Of: ‘Het hoeft van mij zo niet langer.’

Als vanzelf ontwikkelt zich dan het volgende scenario:

- a. iemand begint met kritiek op bijvoorbeeld de prediking: die vindt hij droog, theoretisch, ook zo vaak vanzelfsprekend, een eindeloze herhaling van waarheden; weinig bezieling e.d.
- b. de groep hoort dat aan en iedereen wordt opgeroepen alert te zijn op de aangedragen kritische punten;
- c. na een paar weken wordt die alertheid bevestigd: ja, anderen ervaren dat ook zo;
- d. men ontwikkelt als het ware een soort groepsallergie voor meer dingen die in de kerk ‘niet deugen’;
- e. men stelt een lijst op van punten die men in een gesprek met de dominee wel eens wil doornemen;
- f. de dominee komt bij een (of meer) van de kritische kringleden op bezoek; het gesprek is er, maar dat is ook alles; zijn woorden bevatten iets van een beginnend vermaan over leer en leven waarin iemand zich ‘misgaat’ - maar de reactie is: moet men zich door hem laten gezeggen?
- g. het negatieve resultaat van dit gesprek versterkt de gevoelens bij de kringleden dat men geen gehoor zal vinden bij de eigen kerk;
- h. in de kritische kring slaat de teleurstelling bij steeds meer mensen om in frustratie: men bereikt immers niets;
- i. de volgende fase is de verbreding van de kritische houding: die richt zich op heel het kerkelijke leven, op de ambtelijke diensten, op het functioneren van de gemeente als lichaam van Christus; het totaalbeeld wordt steeds meer negatief;
- j. iemand uit de kring schrijft een brief naar de kerkenraad, maar krijgt een antwoord dat niet erg getuigt van besef van instemming met de aangedragen problemen;
- k. de frustratie van de kringleden wordt heviger en algemener: dit houdt je toch niet vol? Of: hier loop je toch vast?
- l. dan passeert men het punt dat men zijn blikrichting verlegt naar alternatieven buiten de eigen kerk, zoals de vrije baptisten;
- m. het eerste bezoek aan hen krijgt al gauw een vervolg; de ‘spiritualiteit’ daar is ‘geweldig’;

- n. in de eigen kring wordt deze route uitvoerig besproken en goed bevonden;
- o. men besluit om op zondag 'half-om-half' de kerkdiensten te bezoeken: de eerste dienst bij de vrije baptisten; de tweede (als die er nog af kan) bij de eigen kerk;
- p. gesprekken met de eigen dominee en de eigen ouderling (en eventueel andere kerkleden) lopen steeds meer vast, ze brengen geen verandering meer in het zondagse patroon;
- q. de kennismaking met de vrije voorganger (of een van zijn medewerkers) leidt tot deelname aan een bijbelcursus: daar is toch niets op tegen?
- r. geleidelijk aan wordt het gereformeerd belijden (of wat ervan over is) overgoten met een saus van baptistische kwaliteit; er blijkt heel weinig innerlijk verzet tegen deze vorm van 'brainwashing';
- s. het moment van afscheid van alles wat gereformeerd is, breekt aan - men wil soms nog een getuigenis kwijt;
- t. de herdoop is de definitieve overgang naar de nieuwe gemeenschap, waar men zich bevrijd voelt van een kerk waarin nog velen achterblijven, die men graag uitnodigt om ook hun bevrijding te gaan vieren.

Voor de duidelijkheid wil ik hier wel even kwijt dat het nu lijkt alsof 'de kring' de grote boosdoener is en dat we met alles wat kring heet, moeten uitkijken. Het gaat mij erom dat we een bepaald patroon in de gang der gebeurtenissen herkennen - of dat nu in een kring gebeurt of dat men dat als persoon beleeft.

Wat is kenmerkend voor dit scenario?

- Men lijkt gevangen te zitten in het spinrag van de kritiek. Anders gezegd: men beweegt zich in een spiraal van negatief denken over veel wat er in de kerk gebeurt.
- Nu is het erg moeilijk om uit een dergelijk spinrag of die spiraal los te komen! Het wordt als het ware je tweede natuur.
- Het wordt misschien zelfs zo dat je bij het zien van bepaalde ambtsdragers of gemeenteleden al direct de houding aanneemt van 'de hakken in het zand'. Het getuigt van een vooropgezet reactiepatroon. Het beheerst de houding van het kritische kerklid.
- Tegelijk moet de sterke ik-gerichtheid als kenmerk worden genoemd. Mijn probleem moet worden opgelost. Mijn wens moet worden vervuld. Mijn ideaalbeeld van de kerk moet worden gerealiseerd.
- Men heeft nauwelijks oog voor de betrekkelijkheid van de eigen mening. Wijze raad van een ander - men doet er niets mee. Men is bijna geobsedeerd door het eigen gelijk.
- Dat houdt dus ook in dat men kritiek op eigen opvattingen en daden niet gemakkelijk kan plaatsen.
- Men raakt blind aan één oog, straks misschien aan twee. Blind voor de nodige aanwijzingen die men krijgt over eigen scheefgroei of wildgroei in geloofszaken.
- En men doet dan niets meer met de ooit afgelegde belofte dat men zich zou onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht, indien men zich - wat God verhoede - in leer of leven zou misgaan. Op dat niveau wil men niet graag dat de kerkenraad denkt. Toch neemt men voor Gods aangezicht grote beslissingen.

Hoe kan men een proces zoals hier beschreven nog keren?

Op welk niveau mag, ja moet men elkaar aanspreken? Als er hier sprake is van een vorm van 'eigenwillige godsdienst', dan is de grootste ernst toch van toepassing? Dan kan men toch niet volstaan met een laconieke opmerking dat ze het allemaal wel goed bedoelen? Dan is messcherpe analyse en een openhartig zelfonderzoek nodig - die kunnen de mens leiden tot een afkeer van zichzelf en tot het zich bekeren tot het heil van Christus, zoals Gods gemeente daarin leven mag. En vanuit die houding help je de ander en laat de ander zich ook metterdaad helpen.

Maar soms, helaas vaak, is een gesprek niet meer mogelijk. De keus is nu eenmaal gemaakt. Praten heeft soms niet veel zin meer. Dat kan liggen aan onwil van een van de partijen. Zou dat niet kunnen duiden op geestelijke armoede - bij hem die dwaalt, maar ook bij u die wilt reageren?

En in dit alles blijft dit overeind: we voelen ons hiervoor samen verantwoordelijk! En daarom vraag ik: hoe zal ook hierin onze gemeenschap der heiligen moeten blijken? Wat is er wenselijk en mogelijk om onze gezamenlijke draagkracht van het geloof te versterken?

Een blik in de spiegel van de historie

U zult het mij niet kwalijk nemen als ik nog even stilsta bij een enkel moment uit de historie van de kerk. We zijn namelijk niet de eersten die met deze ontwikkelingen te maken krijgen. En dus hoeven we het wiel niet opnieuw uit te vinden!

Er is zoveel historisch materiaal waar we bijzonder veel van kunnen leren. Maar het is helaas bij menigeen zo, en zeker ook bij veel evangelischen en baptisten, dat men de historie liever niet raadpleegt. Laat staan dat men er een les uit trekt. Men neemt een a-historische instelling aan, die sterk de indruk wekt dat het christendom tot nu toe maar een mager beeld laat zien. De kerk heeft toch nog niet veel bereikt...

Maar let wel: het werk van God in de eeuwen achter ons ziet men niet (meer); men heeft alleen maar oog voor het heden. Ik zou graag willen dat een dergelijke houding onder ons niet voorkwam. Want: a. je doet jezelf enorm te kort; en b. wat veel belangrijker is: je doet net alsof Gods werk in de loop der eeuwen niets voorstelt. Ik denk aan de volgende spreuk die ik ergens tegenkwam: 'De waarde van het heden wordt mee bepaald door het verleden.' Het is een variant op de woorden van de dichter Willem Bilderdijk: 'In 't verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal.'

Welnu, ik wil nog even met u naar de eeuw van de grote Reformatie. De bekende kerkhervormers Luther, Zwingli en Calvijn hebben ieder in eigen stad en landstreek te maken gekregen met radicalen die zich al gauw ontpopten als wederdopers. Die naam is overigens - ik zeg het maar voor alle duidelijkheid - geen scheldwoord, maar gewoon een aanduiding voor een bepaalde geloofsrichting die met hérdooop gepaard gaat. Als u liever dure woorden wilt hanteren, dan moet u ze aanduiden als anabaptisten. Maar die benaming wil hetzelfde zeggen: wéér dopen. Trouwens, zelf beweren ze: we worden niet wéér gedoopt, maar we worden nu pas echt gedoopt! De eerste doop was geknoei met water.

Nu is het opvallend dat hun afscheid van de kerk niet is begonnen met de kwestie van de doop. Welnee, die doop was het *sluitsstuk* van hun ontwikkeling. Waar begon het mee? Wel, eigenlijk heel praktisch: met kritiek op de bestaande kerk. Let wel: niet op de roomse kerk, maar op die van de reformatoren, op het optreden van Luther, Zwingli, Calvijn. En waarop was men zo kritisch?

Kritiek op de gereformeerde kerk

Het kwam hierop neer dat *de Reformatie maar half werk* was geweest. De nieuwe kerk liet eerst gewoon toe dat de predikant in een rooms-kerkelijk gewaad dienst deed. Daarbij sprak de voorganger in de kerkdienst nog veel Latijnse woorden. De mis heette dan wel avondmaal, maar wat was nu eigenlijk het verschil? Wat men goed vond? De aanhangers van Zwingli hadden in Zürich - in aanwezigheid van Zwingli - gebroken met het vasten in de tijd voor Goede Vrijdag, maar... daar kwam geen vervolg op. De beelden van de oude kerk bleven maar hangen. Waarom deed men daar toch niets aan? Was men eigenlijk wel een nieuwe kerk? En kijk eens naar het levensgedrag van de leden? Wat kwamen er veel zonden tot uiting: in geldzaken, in seksuele verhoudingen, in eten en drinken. Was dit heiliging van het leven? Nee nee, je kon eigenlijk met het blote oog wel zien dat de kerk van de Reformatie maar half werk leverde.

Al dit soort dingen werden in Zürich kritisch besproken in kleine kringen - geen 'open kringen', maar vanwege het gevaar om gearresteerd te worden, in 'gesloten kringen'. Kleine cellen die de broedplaats waren voor aparte gemeentevorming.

Men had steeds meer kritiek op zaken als:

1. het betalen van belasting, de tienden;
2. de zwakke liturgische vernieuwing - het leek soms nog zo roomse;
3. het zich niet houden aan de leer van de geweldloosheid - christenen dragen geen wapens;
4. en vooral: men merkte zo weinig van de nieuwe manier om gemeente van Christus te zijn.

Hoe dit alles dan op een nieuwe manier tot uiting moest komen? Wel, in een nieuw leven: heilig, onberispelijk, volmaakt, radicaal volgens het evangelie. Beking en boetedoen moest er geprekt worden. Daarmee werd voor de ware gelovigen de weg naar het nieuwe koninkrijk van God gebaad. En op een zeker moment kreeg men het over de *kinderdoop*. Dat was volgens de mensen van de ‘gesloten kring’ een heel funeste zaak bij de reformatoren: zo kreeg je natuurlijk nooit een volmaakte gemeente. Iedereen liet zijn kind maar dopen, en dan moest men maar hopen en blijven hopen dat zo’n kind ooit tot geloof kwam en een volwaardig, gelovig lidmaat van de gemeente ging worden. Nee, dit was de weg niet. Die doopkraan kon men maar beter dicht draaien. Als je streefde naar een perfecte, zuivere kerk, dan moest je de natuurlijke aanwas - een hele generatie van kinderen van 0-20 jaar - bij de doopvont vandaan houden. Daar mochten alleen maar mensen staan die gekozen hadden voor God en voor zijn koninkrijk. Alleen maar overtuigde, bekeerde, echt-gelovige mensen! De kerkleiding moest er dan streng op toezien dat er geen enkele ‘onheilige, onbekeerde, of maar halfgelovige’ mensen binnenkwamen. De kerk moest het predikaat *zuiverheid* veel hoger in het vaandel hijsen dan tot nu toe gebeurde. Dan zou je een enthousiaste gemeente krijgen die blonk en schitterde in haar omgeving. Zo werd dit kerkideaal de motor voor het afscheid van deze zogeheten radicalen. Toen ze er in Zürich in 1525 toe overgingen een eigen gemeente te vormen, werd de herdoop van ware gelovigen het toelatingscriterium (het sjibbolet). Voor kinderen was hier geen plaats. Ik zal u de namen besparen van al deze ijveraars voor de kerk der zuivere gelovigen, maar ik verzeker u dat de belangstelling voor dit fenomeen tot vandaag toe groot is, getuige een zeer recente promotiestudie door een Duitse onderzoekster - lid van een baptistische gemeente - naar de wortels van het anabaptisme in Zürich. Geschiedenis wordt bij hen wel gemobiliseerd.

Het antwoord van de Reformatie

En welke antwoorden kreeg men van de reformatoren? Ik beperk me nu tot de hoofdzaken. Alle reformatoren - Luther, Zwingli, Calvijn - handhaven de kinderdoop. Men hield zich aan de even ruime grenzen als God in het Oude Testament gedaan had, toen Hij met Abraham en zijn nageslacht het verbond der genade oprichtte. Kinderen hoorden erbij, *toen*. Kinderen horen erbij, *ook nu!* Het teken van het verbond mag dan veranderd zijn, het zegel niet! Gods doel met ons en de ruimte die Hij geeft in het verbond, zijn identiek gebleven. Zwingli’s opvolger, Heinrich Bullinger, heeft dit thema op een heel brede, heldere en evenwichtige manier uitgewerkt. Hij benadrukte het *ene* verbond dat God in de geschiedenis instelde. Bullinger heeft zijn tijdgenoten scherp ingeprent niet met het radicalisme van de dopers in zee te gaan. Gelukkig had hij de overheid aan zijn kant, die nog veel meer gevaren van de wederdopers vreesde. En bepaald niet onterecht. Bij de herdoper wordt de orde van Gods heil omgekeerd. Bij hem dient de doop als bekroning van zijn godsdienstige levensontwikkeling. Zijn geloof is bepalend voor het al of niet toedienen van de doop. Daarmee wordt de aard van het geloof ernstig verworden. Want het geloof van de dopeling is niet beslissend voor de toediening van de doop, het is niet de ‘menselijke inbreng’ in de verbondsrelatie tussen God en mens, het is geen prestatie van onze kant. Maar het geloof is een geschenk van de Heilige Geest in het kader van de beloften in het verbond.

Maar voor ons blijft nog wel de vraag: hoe zit het met de zuiverheid van de kerk? Wij spreken toch ook van de ware kerk? Hoe bereik je die dan? De kinderdoop handhaven, iedereen maar gewoon lid laten blijven en zo net doen alsof de kerk geen grenzen stelt? Toch wel, en het is met name Calvijn geweest - en met hem een grote schare medestanders en volgelingen - die de ernst van de kerkelijke tucht onder de aandacht heeft gebracht. Tucht, niet maar rigoureuus om iedereen er met grote snelheid uit te werken die niet meer past in je ideaalbeeld van de kerk. Maar tucht in de eerste plaats als degelijk onderwijs in de leer van Gods Boek, en vervolgens veel geduld oefenen met hen die zwak zijn in het geloof en in een gezond christelijke levenspraktijk. Maar ook - zeker als er onbekeerlijkheid blijkt - niet dralen met de voortgang van de tucht, tot de afsnijding toe. Daarmee doet de kerk niet iets wat nodig is voor het bewaken en bewaren van een eigen cultuurtje, maar daarin is ze bezig om ieder kerklid erbij te bepalen dat hij/zij heeft te leven tot eer van God, en tot heil en zegen van zijn medemens. Daarin komt dan tot uiting wat de NGB in artikel 29 zegt over de leden van Gods kerk: ‘Zij die bij de kerk horen, zijn te kennen aan de kenmerken van de christenen,

namelijk aan het geloof en hieraan dat zij, na de enige Heiland Christus aangenomen te hebben, de zonde ontvluchten en de gerechtigheid najagen, de ware God en hun naaste liefhebben, niet naar rechts of links afwijken en hun oude mens met zijn werken kruisigen. Dat wil echter niet zeggen dat er geen grote zwakheid meer in hen zou zijn, maar door de Geest strijden zij daar elke dag tegen, hun leven lang. Zij nemen voortdurend hun toevlucht tot het bloed, de dood, het lijden en de gehoorzaamheid van de Here Jezus, in wie zij vergeving van hun zonden hebben door het geloof in Hem.’

Kennis versterken

In dit alles moeten we, om de normen van God voor de kerk vandaag op een goede manier te hanteren, veel gezonde *kennis* hebben van Gods Woord. We moeten niet maar wat ‘hapsnap’ teksten uit de mouw kunnen schudden. We zullen degelijke kennis moeten tonen van de korte weergave van ons geloof in Gods Woord, zoals we die vinden in de drie gereformeerde belijdenisgeschriften. Daarom is het gewoon onontbeerlijk regelmatig onderwijs te ontvangen in de Heidelbergse Catechismus, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels - op zondag, maar ook in de week. We moeten dit arsenaal niet als dood kapitaal laten liggen! En we hoeven ook geen koudwatervrees te koesteren als het gaat om taalkundige vernieuwing, om hetzelfde te zeggen in een eigentijds taalkleed. Daarin kan de bijbelstudievereniging geweldig mooi helpen! Of na een ‘alpha-cursus’ nu een ‘bèta-cursus’! Misschien moeten andere vormen van samen bezig zijn dan even wijken. Want dit onderwijs, déze instructie, in de gereformeerde leer is broodnodig, vandaag meer dan ooit!! Het gevaar van ontworteling dreigt alom! We zullen God moeten bidden om onze vaste hoop en de vurige liefde te laten merken aan onze medechristenen!

De weelde

De kerk die een woord voor alle mensen heeft, niets minder dan het reddend woord van Christus, deze kerk ligt in de vuurlinie. Zij krijgt de ene klap na de andere te verduren. De *militia Christi* raakt uitgedund. En ze lijkt aan onzekerheid te lijden.

En tóch is het waar dat de kerk nog nooit zonder antwoord heeft gezeten als het gaat om hen die wegdwalen. Als we de antwoorden maar niet onder het stof laten liggen. En ook nog denken dat de actualiteit ervan minimaal is. We mogen die trouwens best actualiseren als daar aanleiding toe is. (Bijv. *The Candlestand Statement* - zie hierover de artikelen in de *Gereformeerde Kerkbode* van Groningen, Friesland en Drenthe, d.d. 4, 11 en 18 maart 2005).

Want laten we het maar eens hardop tegen elkaar zeggen: wat zijn we rijk in God die ons zijn Woord schonk en die ons de belijdenis van de kerk op de lippen legde. Geschenken die we van tijd tot tijd weer moeten uitpakken!

Wat is het een weelde, jazeker, en een weldaad om gereformeerd te zijn!

Om dankbaar voor te zijn in deze nu al roerige eeuw.

En ook om die rijkdom door te geven aan onze nabije naaste - in biddend opzien tot God, die zijn verbond gedenkt en niet laat varen wat zijn hand begon.

Want: zijn liefde is de grondslag van ons leven!